

■ УДК [130.2:159.922.27](477)

М. В. Александрова, кандидат філософських наук, доцент, Харківська державна академія культури, м. Харків

СОЦІОКУЛЬТУРНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ КРИЗЬ ПРИЗМУ ПОНЯТТЯ ТРАВМИ

Події, що відбуваються в сучасному соціальному, політичному і культурному просторі України, надзвичайно актуалізують концепт травми. Дискурс травми здебільшого базується на понятті «пам'яті» як пам'яті про травму. Акцентується саме на сучасному ракурсі травматичних подій, в умовах яких формується соціальне опосередкування травми, її психологічне опрацювання та травматичне усвідомлення. Мета статті — актуалізація дискурсу травми як можливості для самоусвідомлення та вибудовування ідентичності суспільства в сучасних умовах української соціокультурної дійсності.

Ключові слова: травма, солідарність, ідентичність, культурна травма, національна травма.

М. В. Александрова, кандидат философских наук, доцент, Харьковская государственная академия культуры, г. Харьков

СОЦИОКУЛЬТУРНЫЕ ТРАНСФОРМАЦИИ СОВРЕМЕННОЙ УКРАИНЫ СКВОЗЬ ПРИЗМУ ПОНЯТИЯ ТРАВМЫ

События, происходящие в современном социальном, политическом и культурном пространстве Украины, чрезвычайно актуализируют концепт травмы. Дискурс травмы в основном базируется на понятии «памяти» как памяти о травме. Акцентируется именно на современном ракурсе травматических событий, в условиях которых формируется социальное опосредование травмы, ее психологическая обработка и травматическое осознание. Цель статьи — актуализация дискурса травмы как возможности для самосознания и выстраивания идентичности общества в современных условиях украинской социокультурной действительности.

Ключевые слова: травма, солидарность, идентичность, культурная травма, национальная травма.

M. V. Aleksandrova, Candidate of Philosophical Sciences, Kharkiv State Academy of Culture, Kharkiv

SOCIOCULTURAL TRANSFORMATIONS OF MODERN UKRAINE THROUGH THE TRAUMA CONCEPT

The events taking place in the present-day social, political and cultural environment of Ukraine make the trauma concept currently important. The trauma discourse mainly based on a "memory" concept as a memory about trauma. This study concentrates on a present-day

perspective of traumatic events where the social trauma mediation, its psychologic processing and trauma awareness are formed. The aim of the article is to actualize the trauma discourse as a possibility for selfconsciousness and building a social identity in the conditions of Ukrainian sociocultural reality.

Key words: trauma, solidarity, identity, cultural trauma, national trauma.

Постановка проблеми. Дискурс «травми» за останні десятиліття набув значного поширення в європейській науковій думці. Його актуалізація у вітчизняному науковому просторі частково пов'язана з виданням у 2013 р. в російському перекладі книги сучасного класика соціології Джефрі Александера «Смыслы социальной жизни: культурсоциология» [1], у якій окрема глава присвячена найвідомішій культурній травмі Голокосту. Дискурс травми здебільшого базується на понятті «пам'яті» як пам'яті про травму. У цьому дослідженні акцентується саме на сучасному ракурсі травматичних подій в Україні, в умовах яких формується соціальне опосередкування травми, її психологічне опрацювання та травматичне усвідомлення.

Останні дослідження та публікації. В українській науковій думці вельми актуальним є висвітлення Голодомору В. І. Огієнком у контексті дискурсу травми [13]. У цьому дослідженні важливою є його стаття «Культурна травма у сучасній зарубіжній історіографії: концепт та метод» [14].

Підходів та визначень самого поняття «травма» існує безліч, починаючи з психоаналітичної спадщини З. Фрейда до визначення типів травм польського соціолога П. Штомпки [19]. Аналіз значного корпусу наукової літератури, який відомий на заході, присвяченого травмі, не є метою цього дослідження. Певну класифікацію методів дослідження травми й аналіз найважливіших ідей та праць, що стосуються поняття «культурна травма», надає В. І. Огієнко, на статті якого ми й опираватимемося [13; 14].

Рон Айерман у статті «Социальная теория и травма» надає просте й водночас змістовне поняття травми, на якому ґрунтується дослідження. «Я використовую термін «травма» в повсякденному сенсі цього слова — як результат шокуючих подій, що змінюють основи життя людини» [3, с. 121].

Серед безлічі визначень культурної травми таким, що точно відображає трагізм сучасних подій в українському соціокультурному просторі, є визначення Й. Рюзена: «Травма — це криза, яка руйнує звичні рамки життя аж до такої міри, що вони не підлягають

відновленню. Їхнє місце заступають нові рамки, що інколи відбувається впродовж кількох поколінь, аж поки «рани історичної ідентичності не перестають кривавити» » [17, с. 202].

Події, що відбуваються в сучасному соціальному, політичному і культурному просторі України, надзвичайно актуалізують концепт травми. **Мета** статті — актуалізація дискурсу травми як можливості для самоусвідомлення та вибудовування ідентичності суспільства в сучасних умовах української соціокультурної дійсності.

Виклад основного матеріалу долідження. Дискурс травми в українському просторі специфічний: по-перше, це «травми», яких Україна має багато у своїй історії; по-друге, дискурс травми донині відбувався на тлі інтерпретації подій, коли корегувалися певні традиції й оцінки, переписувалася історія, втрачалися власні герої, замість одних героїчних міфів формувалися інші. Тобто ми звикли аналізувати історичні події України як величезний перелік травм минулого: I Світова війна (1914-1918 рр.), громадянська війна (1918-1920 рр.), колективізація і депортації (1929-1933 рр.), Голодомор 1932-1933 рр., Великий терор (1937 р.), II Світова війна (1939-1945), Голодомор 1947 р., Чорнобильська катастрофа (1986 р.). Навіть гімн України артикулює винятково травматичний досвід. Травматичні події забуваються і репресуються в індивідуальне та колективне підсвідоме. Відповідно до основ психоаналізу, колективна травма, належним чином психологічно не опрацьована, передається в спадок наступному поколінню, яке не було свідком самої травматичної події, проте переживає всі ознаки колективної травми та прагне позбутися неприємного стану. Для того, щоб травматичні спогади стали наявними, необхідно забезпечити позитивний соціальний клімат визнання, адже згадувати про травму надто складно без зовнішньої терапевтичної допомоги. Створення цього позитивного соціального клімату за десятиліття незалежності так і не відбулося. Особливостями суспільної психології, менталітету тощо, в яких і проявляється колективне підсвідоме, став дискурс «Двох Україн», для однієї з яких особливо насильницькою і руйнівною стала практика приреченості тривалий час поділяти з Росією спільну державну долю, та другої, де переважає політична культура, успадкована від царських і радянських часів [9, с. 17]. Так, цей підхід розмежовує або здійснює спроби розмежувати «європейську» Україну, в якій начебто відбувалося становлення громадянського суспільства і демократизації, й східну Україну,

яка є домодерною та потребує інтеграції в «національну ідентичність» [6].

Таким чином, дискурс «травматизованих спільнот» ґрунтувався переважно на минулому, в якому, серез безлічі травматичних подій, найкатастрофічнішою кризою донедавна була II Світова війна. Пам'ять про ці події, як колективна пам'ять суспільства, що підтримувалася тривалий час комеморативними репрезентаціями, повертала в пострадянське українське суспільство втрачену ідентичність. Але континуум «соціальних рамок пам'яті» (за Морісом Хальббаксом [18]) існує в межах трьох поколінь, тобто це розповідь дідуся онукам, що підтверджується досвідом батьків. Сучасна ж молодь сприймає події II Світової війни як рівнозначні з іншими травматичними подіями української історії, не відчуваючи жодної ідентичності з людьми, які брали в цих подіях активну участь. Натомість молоде покоління нині набуває травматичного досвіду, який, на жаль, зосереджений уже не в історичній пам'яті. Травма для сучасного українського суспільства — це соціальне та культурне становище.

Культурна травма трапляється, коли члени групи відчувають, що вони зазнали дії жакливної події, яка позначилася на їхній груповій свідомості, пам'яті та змінила їх майбутню ідентичність у фундаментальний та безповоротний спосіб [2, с. 85]. Нині ми існуємо в топосі діючої травми: травматичні події відбуваються (на рівні як індивідуальних травм, так і колективної та культурної травм суспільства або національної травми), водночас осмислюються, пророкуються їх наслідки, хоча події ще не дійшли фіналу. За таких умов та суспільна солідарність, що виникає як реакція на травматичні події, «виконує функцію соціальної надії на краще» [8]. Солідарність, згідно з Дж. Александером, — обов'язкова супутниця соціальних травм. Саме виникнення суспільної солідарності є, в певному сенсі, наслідком колективних травм. Чеський філософ Ян Паточка ідентифікував солідарність як феномен «зворушення», що виникає під впливом усвідомлення факту насильства і порушення людських прав. «Зворушення» близьке за своєю природою до віри в ранкове світло наступного дня, «життя» і «мир». Солідарність не є простою реакцією на здійснення насильства, а радше сподіванням і відкритістю людини до прийдешньої радості, у світлі якої те, що суперечить її можливості, сприймається свідомістю як насильство і знущання. Відтак, солідарність набуває значення в історії поступово, проте вона відіграє дедалі значнішу роль в «онтологічному уконституванні буття людини» [15].

Формування солідарності в сучасних умовах України є ще й одним з маркерів активно діючого громадянського суспільства. Доречною стає теза Е. Ренана про те, що нація — це велика солідарність, що встановлюється почуттям жертв, які вже зроблені і які можуть бути зроблені в майбутньому [16].

Крім того, ще має відбутися ідентифікація «природи жертв і відносин відповідальності». Травматичний досвід може бути головним об'єднуючим елементом нації, якщо вона має одного й того самого травмуючого об'єкта — агресора. Стабілізація негативного досвіду може слугувати основою актуалізації національної ідеї та патріотизму, і, зважаючи на це, є підстави говорити про колективну травму як основу ідентичності українців. Необхідність стабілізації цього досвіду зняла питання, яке було актуальним всі роки незалежності, про існування в Україні громадянського суспільства. У цьому сенсі продуктивним є підхід А. Ніла, який на прикладі найзначніших американських національних травм доводить, що реакція на травму зазвичай зумовлює прогрес, виникнення нових можливостей для змін та інновацій [14]. Українське суспільство має пройти ще довгий шлях, який Дж. Александер називає «процесом становлення травми» («trauma process»), протягом якого травма набуває ознак культурного процесу, що постає і підтримується за допомогою різних форм репрезентації [2, с. 94]. Ідеться про дискурс, у якому медійні репрезентації відіграють вирішальну роль. Специфіка існування цього дискурсу в медіапросторі нині така, що він стає основою і, водночас, необхідною умовою функціонування громадянського суспільства в Україні. Саме завдяки медіа солідарність суспільства стала очевидною, а його громадянські структури — настільки дієвими. Саме в медіапросторі відбувається пошук мови, здатної передати травматичний досвід.

Актуальною є методологія П'єра Нора, яка позбавляє історію тягlostі. Історія більше не є континуумом так званих історичних фактів. Це «предмет» конструкції, місце якої — не пустий і гомогенний, а наповнений «актуальним минулим» час [4, с. 86]. Факти перетворилися на образи й не ранжуються за часом — усі вони є реальністю теперішнього [12]. Коли таке «актуальне минуле» потрапляє в медійний простір, у якому можливі миттєві передача інформації й реакція на неї, де фактично зникають час та простір («імплізія» Маршала Маклюєна, як миттєве стискання інформаційного та просторово-часового континуумів), історія як «реальність теперішнього» долучається до травматичного дискурсу

реального теперішнього. Сам цей дискурс стає «точкою збору» солідарності в сучасному українському суспільстві.

Востаннє українське суспільство сягало такого рівня солідарності на зламі XIX–XX ст. за часів «Молодої України», як називав це покоління його видатний представник і лідер І. Я. Франко. Така самоназва за часів І. Франка підкреслювала ідейну й політичну спорідненість генерації кінця століття з європейськими національно-визвольними рухами XIX ст. — від згуртованої в 1834 р. «Молодої Європи», що об'єднувала «Молоду Німеччину», «Молоду Італію», «Молоду Польщу» та ін., до «молодочехів» — партії чеського національного відродження. Головна відмінність «Молодої України» від них полягала, насамперед, у тому, що вона не була оформлена організаційно, залишаючись лише метафорою на ознаку згуртованої української інтелігенції «франківського періоду» [7, с. 15].

У межах концепції теорії травми важливою є саме ця метафоричність, через яку «Молода Україна» не стала «точкою збору» солідарності розділеного між двома імперіями українського суспільства. Структурної повноти набула українська культура (вперше органічно розвивалися всі її компоненти: художньо-естетичний, науковий, релігійний та політичний), але на рівні діяльності освіченої інтелігенції; посилення ж солідарності та поширення її на все тогочасне українське суспільство так і не відбулося.

Революція 1905 р. начебто створила необхідні умови для легалізації й активізації українського національно-визвольного руху на всій території України. Щодо тогочасної ситуації один із лідерів українського національно-визвольного руху В. Винниченко зазначав: «Воістину, ми за тих часів були богами, які бралися з нічого творити цілий світ». Цей новий період І. Я. Франко називав «весняною добою, коли тріскає крига абсолютизму, коли народні сили серед страшних катастроф шукають собі нових доріг і нових форм діяльності». Ці слова в 1905 р. адресувалися поколінню, до котрого Франко звертався в «Одвертому листі до галицької української молодіжі» і чие повстання він та його однодумці готували впродовж життя. «На долю цього покоління випало докласти зусиль до реалізації завдання, яке сформулював у своєму зверненні І. Я. Франко: «Витворити з величезної етнічної маси українського народу українську націю, суцільний культурний організм, здібний до самостійного культурного й політичного життя, відпорний на асиміляційну роботу інших націй, звідки б вона не йшла, та при тім податний на присвоювання собі в якнайширшій мірі в якнайшвидшій темпі загальнолюдських культурних здобутків, без яких

сьогодні жодна нація і жодна, хоч і яка сильна держава, не може состоятися».

Підсумком зусиль з реалізації цього завдання впродовж описуваного періоду стало ствердження Української незалежної держави» [5, с. 223].

Але подальші травматичні події на українських теренах засвідчують не посилення солідарності, до якої закликав І. Я. Франко, а навпаки — посилення протистояння в самому українському суспільстві. Нетривалий час існування Української незалежної держави, що завершився трагічною для подальшої долі українського народу поразкою, можна пояснити нерозвиненістю українського національного руху та редукуванням суспільної солідарності до найнижчих рівнів. Будівництво нової держави ускладнювалося незавершеністю процесу формування нації. Наслідком цього стало поширення і прийняття серед громадян більшовицької риторики і політики (яку ще в 1917 р. сприймало лише 3 % українців) і проголошення 19 грудня 1919 р. Харкова столицею Української Соціалістичної Радянської Республіки на противагу Києву, який був столицею УНР.

Аналогія із сучасними травматичними подіями виникає і з посиленням на дискурс «Двох Україн» (хоча географічно нині вони дещо відрізняються від тогочасних), і з подібною ситуацією існування солідарності в суспільстві. Доречно звернутися до поняття «національної травми», яке застосував А. Ніл (Arthur G. Neal) у книзі «Національна травма і колективна пам'ять: головні події в американському столітті» [11]. На думку Ніла, національна травма — це подія, «яка не може бути просто відкинута, а програється знову і знову в індивідуальній свідомості» й укорінюється в колективну свідомість. «Травма загрожує безпеці, порядку, звичному устрою життя і самому життю. Вона замінює відчуття безпеки на усвідомлення небезпеки, кризи й хаосу. Наслідки національної травми настільки руйнівні, що дестабілізують усю соціальну систему і впливають на всіх громадян та субгрупи. Травма є настільки великим шоком для спільноти, що остання більше не може ефективно існувати. Люди, на яких впливає травма, не можуть її ігнорувати й уникнути страху, злості, фізичних та психічних страждань. Частково це відчуття є результатом втрати смислу й ідентичності, що відбувається, коли стирається межа між добром і злом, порядком і хаосом, священним і профанним» [11, с. 9–10].

На думку Ніла, травма діє на націю так само, як особиста — на індивідуумів. «Очевидно, що в цьому випадку справедливою

є пряма закономірність — чим сильніший шок від травматичних подій, тобто розрив між звичним середовищем і умовами, викликаними травматичними подіями, тим сильніший вплив травми» [14, с. 155].

Ця логіка доречна для сприйняття сучасної травматичної дійсності в Україні. Існують території, що перебувають у зоні бойових дій під безпосереднім впливом травматичних подій, де гостро відчувається розрив звичних рамок життя. У цих умовах як соціального, так і змістовного опосередкування травми не відбувається, оскільки це опосередкування можливе після того, як події закінчуються. Наявне також суспільство, в якому травматичне усвідомлення вже відбувається, оскільки ґрунтується на співчутті (різних рівнях) оригінальним подіям і тривозі, яка утворюється внаслідок пригнічення реальності. Солідарність у цих умовах вибудовується як на спільності індивідуальних втрат, так і відчутті враження колективної ідентичності. Географічні кордони між цими спільнотами зникають у площині медіа, де до діяльності громадянського суспільства може долучитися кожний індивідум і таким чином посилити суспільну солідарність. Але очевидним є і те, що українське суспільство стає заручником парадокса, до якого у своїх дослідженнях апелює російський культурсоціолог Д. Ю. Куракін [10]. Посилаючись на Дж. Александера, який вибудовує консенсус західних суспільств навколо травматичних подій (наприклад, Голокост або Ватергейт), він говорить про специфічну непримиренність опонентів навколо травматичних подій у «незахідних» суспільствах і, як наслідок, редукування солідарності до критично низьких рівнів.

Ця ситуація є реальним викликом для сучасного українського суспільства, в якому на фоні травматичних подій, з одного боку, відбувається посилення консенсусу, з іншого — виявляється відсутність спільної мети й «ідеалу» (в його франківському розумінні) для всього суспільства в межах української держави.

Наявність у народу ідеалу І. Я. Франко вважав найголовнішою характеристикою народу як такого. «Безсмертна сила — ідеал», це те єдине, що робить юрбу народом. Ідеал завжди перебуває поза межами можливого. Це не примара, не фантом, але певний орієнтир у вирі дійсності. Заради цього, на думку мислителя, жодна жертва не буде надто великою — ані «водителя» народу, ані самого народу. Цілком зрозуміло: Франко, бажаючи самореалізації свого народу, відмовлявся від банального етнографізму і мислив філософськими категоріями, такими як: мета (заради чого?), шлях (хто і яким чином?), нарешті — що то за народ?

Висновки його поем «Мойсей» та «Похорон»: ідеал і терпіння. Ідеал — це мета, терпіння — шлях до нього. Розуміючи ідеал як мету та головну рушійну силу суспільного розвитку мислитель дійшов достатньо радикальних висновків, які трапляються в його теоретичних статтях. Ідеалом у сфері суспільного життя для нього є «повний, нічим не обмежений розвой нації». Тому і вибір його ідеалу — самостійної України — для нього означає «не можу інакше».

Висновки. Рецепція франківського розуміння ідеалу стає можливою в процесі реконструювання тих культурних кодів, які є неявними до травматичних подій, але реально впливають на суспільство. Пошук та експлікація цих культурних кодів стають актуальними в процесі психологічного «опрацювання» суспільством травматичних подій. Як зазначає Рон Айерман: «Вивчення травми відкриває раніше не відомий спостерігачеві світ і тому трагічним чином надає можливості побачити те, що інакше було б неявилим» [3, с. 123]. Таким чином, опрацювання травматичних подій як минулого, так і сучасного є перспективним, оскільки надає реальної можливості самоусвідомлення та вибудовування ідентичності суспільства.

Список використаних джерел

1. Александер Дж. Смыслы социальной жизни. Культурсоциология / Дж. Александер — М. : Праксис, 2013. — 640 с.
2. Alexander J. Cultural Trauma and Collective Identity / J. Alexander // *The Meaning of Social Life. A Cultural Sociology.* — Oxford : Oxford University Press, 2003. — 296 p.
3. Айерман Р. Социальная теория и травма / Р. Айерман // *Социологическое обозрение.* — 2013. — № 1. — С. 121–138.
4. Беньямин В. О понятии истории / В. Беньямин // *Новое литературное обозрение.* — 2000. — № 46. — С. 81–90.
5. Горський В. С. Історія української філософії / В. С. Горський. — Київ : Наук. думка, 1997. — 285 с.
6. Журженко Т. Міф про дві України: (з приводу ст. М. Рябчука «Двоїстість чи двозначність? Україна як політична (де)конструкція») / Т. Журженко // *Сучасність.* — 2003. — № 4. — С. 78–83.
7. Забужко О. Філософія української ідеї та європейський контекст: франківський період / О. Забужко. — Київ : Наук. думка, 1992. — 110 с.
8. Карась А. Етика свободи і солідарності у громадянському суспільстві [Електронний ресурс] / А. Карась // *Незалежний культурологічний часопис «І».* — 2001. — Число 21. — Режим доступу: <http://www.ji.lviv.ua/n21texts/karas.htm>. — Назва з екрана.

9. Кравченко О. В. «Схід» як чинник української національно-культурної ідентифікації / О. В. Кравченко // *Культура України*. — Харків : ХДАК, 2014. — С. 15–24.
10. Куракин Д. Ю. Солидарность и теория травм [Электронный ресурс] / Д. Ю. Куракин. — Режим доступа: <http://postnauka.ru/video/16191>. — Загл. с экрана.
11. Neal Arthur G. National Trauma and Collective Memory: Major Events in the American Century / G. Arthu. — Armonk, N.Y. M. E. Sharpe, 1998. — 224 p.
12. Нора П. Проблематика мест памяти / П. Нора // *Франция — память*. — СПб. : Изд-во С.-Петербур. ун-та, 1999. — С. 17–50.
13. Огієнко В. І. Історична травма Голодомору: проблема, гіпотеза та методологія дослідження / В. І. Огієнко // *Національна та історична пам'ять*. — 2013. — Вип. 6. — С. 145–156.
14. Огієнко В. І. Культурна травма у сучасній зарубіжній історіографії: концепт та метод / В. І. Огієнко // *Національна та історична пам'ять*. — 2011. — Вип. 1. — С. 148–160.
15. Patocka J. Essais heretiques. Sur la philosophie de l'histoire / J. Patocka. — Paris : Ed. Vernier, 1981. — 122 p.
16. Ренан Е. Що таке нація? / Е. Ренан // *Націоналізм : антологія / упоряд. О. Проценко, В. Лісовий*. — Київ : Смолоскип, 2010. — С. 253–263.
17. Рюзен Й. Нові шляхи історичного мислення / Й. Рюзен ; пер. з нім. В. Кам'янець. — Львів : Літопис, 2010. — 353 с.
18. Хальбвакс М. Социальные рамки памяти / М. Хальбвакс ; пер. с фр. С. Н. Зенкина. — М. : Новое издательство, 2007. — 348 с.
19. Штомпка П. Социальное изменение как травма / П. Штомпка // *Социологические исследования*. — 2001. — № 1. — С. 6–16.

References

1. Aleksander Dzh. Smysly sotsialnoi zhizni. Kultursotsiologiya / Dzh. Aleksander — M.: Praksis, 2013. — 640 p
2. Alexander J. Cultural Trauma and Collective Identity / J. Alexander // *The Meaning of Social Life. A Cultural Sociology*. — Oxford: Oxford University Press, 2003. — 296 p.
3. Airman R. Sotsialnaia teoriia i travma. / R. Airman // *Sotsiologicheskoe obozreniie*. — 2013 . — № 1. — P. 121-138.
4. Benjamin V. O poniatii istorii / V. Benjamin // *Novoe literaturnoe obozrenie*. — 2000. — № 46. — P. 81-90.
5. Gorskyi V. S. Istoriiia Ukrainskoi sotsiolohgii / V. S. Gorskyi — Kyiv : Nauk. dumka, 1997. — 285 p.
6. Zhurzhenko T. Mif pro dvi Ukrainy: (z pryvodu st. M. Riabchuka «Dvoistnist' chy dvoznachnist'? Ukraina yak politychna (de)konstruktsiia») / T. Zhurzhenko // *Suchasnist'*. — 2003. — № 4. — P. 78-83.

7. Zabuzhko O. Philosophiia ukrainsoi idei ta yevropeiskii kontekst: frankivskiyi period / O. Zhabuzhko — Kyiv : Nauk. dumka, 1992. — 110 p.
8. Karas A. Etyka svobody i solidarnosti u gromadianskomu suspilstvi [Elektronnyi resurs] / A. Karas // Nezalezhnyi kulturolohichniy chasopys «Yi». — 2001. — chyslo 21. — Rezhym dostupu: <http://www.ji.lviv.ua/n21texts/karas.htm>. — Nazva z ekranu.
9. Kravchenko O. V. «Skhid» yak chynnyk ukrainsoi natsionalno-kulturnoi identyfikatsii / O. V. Kravchenko // Kultura Ukrainy. — Kharkiv : KhDAK, 2014. — P. 15-24.
10. Kurakin D. Yu. Solidarnost i teoriia travm [Elektronnyi resurs] / D. Yu. Kurakin // Rezhym dostupa: <http://postnauka.ru/video/16191>. — Zagl. s ekrana.
11. Neal Arthur G. National Trauma and Collective Memory: Major Events in the American Century / G. Arthu. — Armonk, N.Y. M. E. Sharpe, 1998. — 224 p.
12. Nora P. Problematika mest pamiaty / P. Nora // Frantsiya — pamiat. — SPb. : Izd-vo S.-Peterb. un-ta, 1999. — P. 17–50.
13. Ohiienko V. I. Istorychna travma holodomoru: problema, hipoteza ta metodolohiia doslidzhennia / V. I. Ohiienko // Natsionalna ta istorychna pamiat. — 2013. — Vyp. 6. — p. 145-156.
14. Ohiienko V. I. Kulturna travma u suchasni zarubizhnii istoriografii: kontsept ta metod / V. I. Ohiienko // Natsionalna ta istorychna pamyat. — Vyp. 1. — P. 148-160.
15. Patocka J. Essais heretiques. Sur la philosophie de l'histoire/ J. Patocka. — Paris : Ed. Vernier, 1981. — 122 p.
16. Renan E. Shcho take natsiia / E. Renan // Natsionalizm: antalohiia. / uporiad. O. Protsenko, V. Lisovyi. — Kyiv : Smoloskyp, 2010. — P. 253-263.
17. Riuzen Y. Novi shliakhi natsionalnoho myslennia / Y. Riuzen / per. z nim. V. Kamianets. — Lviv : Litopys, 2010. — 353 p.
18. Halbvaks M. Sotsyalnye ramki pamiaty / M. Halbvaks // per. s fr. S. N. Zenkina. — M. : Novoe Izdatielstvo, 2007. — 348 p.
19. Shtompka P. Sotsialnoie izmenenie kak travma / P. Shtompka // Sotsiolo-hicheskie issledovaniia. — 2001. — № 1. — P. 6-16.

■ UDC [130.2:159.922.27](477)

SOCIOCULTURAL TRANSFORMATION'S OF MODERN UKRAINE THROUGH THE TRAUMA CONCEPT

Aleksandrova M. V., Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor, Kharkiv State Academy of Culture, Kharkiv
marina.dyadina@gmail.com

The aim of this paper is to actualize the traume discourse as a possibility for selfconsciousness and for building the social identity in a present-day conditions of Ukrainian sociocultural reality.

Research methodology. The methodologic basis of the research is a systematic and structured approach. According to the approach we can define several levels of the research. For each of them we use diachronous and synchronous methodologic approaches.

Results. Today we exist in a state of active trauma: traumatic events take place at the level of individual trauma, as well as at the level of group and cultural trauma of the society or national trauma. Its consequences are interpreted and predicted, even if the events are still going on. In this conditions social solidarity which appears as a reaction on trauma events, assumes the function of social hope for the best. Solidarity, according to J. Aleksander, is the obligatory concomitant of social traumas. The beginning of social solidarity, is the result of group traumas. The of formation solidarity in a modern Ukraine is one of the markers of civil society activity. Media environment becomes the main and at the same time necessary condition for the activity of the modern Ukrainian society. Thanks to the media the solidarity of the society becomes obvious. In the media environment they look for the language that can transfer the trauma experience.

Novelty. A stabilization of negative experience may become the basis for actualization of national idea and patriotism, and due to this we have the reasons to speak about group trauma as of the basis of Ukrainian identity.

The practical significance. The study of trauma events as past, as modern is promising because it opens the possibility of self-identification and forming social identity.

Key words: trauma, solidarity, identity, cultural trauma, national trauma.

Надійшла до редколегії 15.01.2015 р.